

LÁTLELET

SOMODI ZOLTÁN

Cigányélet Pesten – gyermekorvos szemmel

A CSEREI HÁREM

ulajdonképpen a huncut észjárású asszisztensnők kezdték el így nevezni a zuglói Cserei utcában levő ósdi, rozzant épületet. Igazi, régi bérház aládúcolt ganggal, kapu nélkül, a háború utáni időket idézve, mint oly sok ház – nem egy még a belövések nyomait viselve ábrázatán – az Úr 2009. évében Magyarországon.

Nagyrészt cigányok lakják. Csipetnyi előszoba, ami egyben konyha, kellemetlen rendetlenség, félbehagyott főzés, ételmaradékok. Mosdatlanság, áporodott dohos szag, leginkább valami „dunszt”-féle. Jellegzetes „szegényszag”. Ha fűtenek – amikor megérkezik az újszülött akkor különösen –, túlfűtik a szobát. Szellőztetni nem szokás – kimegy a meleg, zordabb idő beköszöntekor a bejárati ajtó elé is függönyszerű kerül.

Az újszülöttet még aznap meglátogatja – első otthonában – a gyermekorvos, akárcsak a védőnő, aki már a várandósság ideje alatt alaposabban megismeri a leendő édesanyát. Így lehet már tudni egy-két dolgot a családi viszonyokról, van, hogy keveset, néha alig valamit. A mulatságos nevű Ökörítőfülpösről – talán a Nyírségben van – sokan költöznek ide. Gondolom, szájhagyomány útján szereznek tudomást a lehetőségről. Nemegyszer a napi látogatói körútján bukkan egy-egy friss csöppségre a gondos védőnő. Aztán akad olyan, hogy csak úgy elköltöznek. Vissza egy faluba, másik rokonhoz, ismerőshöz. Ezért-azért, jobb megélhetés reményében. Az asszisztensek, védőnők bosszúságára, mert papírozni kell, küldözgetni a betegdokumentációt.

A szobában kivétel nélkül ott áll egy sarokban vagy egy bútoron a TV, körülötte a kiegészítők: beltéri egység, valamilyen lejátszó. Láthatóan gyenge minőségűek, a legtöbbjük katódsugaras képernyővel, keshedt színekkel. Csak a luxemburgi rádió és televízió magyar klubadását nézik, szóval az RTL-t. Ha rá van kötve valami játszógép, akkor a nagyobb fiúk lövöldözős, verekedős szimulációs játékot bámulnak, napjuk jelentős része lehet a képernyő előtti „kvarcolás”.

Az újszülött kiságyban vagy a nagyok ágyán fekszik, alaposan túlóltóztatva, kiizzadva; télen is szép számmal látni ún. melegkiütést. Ebben persze leginkább az ilyenkor főszerepbe lépő nagymama a ludas. A tizenéves édesanyák meg-megszepennek az új feladattól, az éppen most szült lány nagyon hallgat az édesanyjára, akinek véleménye megfellebbezhetetlen. Az újszülött vizsgálata nem könnyű, általában kevés a fény, saját elemlámpát hordok, mert a szájacskát, garatképleteket sem természetes, sem a helyi mesterséges fénynél nem tudom e nélkül rendesen vizsgálni. A rutin gyógyszerekre, készítményekre vonatkozó tanácsokat nem írják

le – ez valószínűleg sokszor nehezen menne –, viszont figyelnek. Hogy mennyire tartják be pl. a D-vitaminadagolást (napi egy csepp), nem tudni, de nagyobb gondok a csontfejlődésben nincsenek.

Az írásbeliség nemegyszer kérdéses, de mindig érezhető a nagyfokú bizonytalanság. Volt már példa fejével lefelé tartott nyomtatványra, amit csak nem sikerült elolvasni. Az újszülöttek a szülészeti intézményből való távozás után kis füzetet kapnak (oltási kiskönyv). A legutóbbi kiadásba – egy-két vitatható dolog mellett – már sok minden hasznos tudnivalót belesűrítettek a szerkesztők. Az oltások hiteles igazolásán kívül egyéb apróbb-fontosabb tudnivaló is olvasható. Például a következő ún. egészséges tanácsadás ideje is. Innen tehát megtudható, hogy melyik napon, hány órakor kell megjelenni legközelebb. A napot, napszakot megjegyzik, az órát, percet már nem, így mondhatjuk, hogy szinte rajtaütésszerűen toppannak be a rendelőbe, alkalmanként kissé „megkavarva” a pontosan érkezők nyugalmat. A kis könyv bőséges tartalmából nemigen kérdezzetnek, a kimondott szó hitelesebb. A nyomtatott szöveg nem kelt akkora bizalmat, talán azt is gondolják, hogy sok mindent oda lehet írni, mert hát a „papír türelmes”...

A névválasztást – úgy látszik – a TV műsorszerkesztői határozzák meg, filmben szereplők, sportolók nevei a népszerűek (lásd később!). Érdekes amúgy, hogy például a kínaiaknál gyakori egy európai név 3–4. névként itt Zuglóban is.

Mobiltelefon mindenhol van, mindenkinél van, de csak beszélnek, az SMS-szolgáltatást nem használják.

A bútorzat szekrényből, fekvő és ülőalkalmatosságból áll. Könyvet elvéve is alig látni; de újságot sem. Hacsak valamelyik ingyenes kiadványt nem, azt is „egyéb” célra, igazából nem tudni mire? Ha jut rá pénz, azonnal megjelennek az élénkpiros, bordó és sötétkék színek; ilyenkor rögvest efféle árnyalatú és mintázattú függöny takarja el a szoba piszkos, omló falát. Nem lehet nem észrevenni az indiai szubkontinens hangulatát, ha már járt arrafelé a szemlélő. Szűz Máriás, jézusos kép gyakori, a családi kép elmaradhatatlan. Asztal alig álldogál a szobában, helye is alig volna, szőnyeg a padlón viszont ritka.

A cigányasszonyok szívesen szoptatnak, tápszert viszonylag ritkán kérnek – talán szégyellnék is. Vagy ha kérnek, lehet más ok is. Még háromhetes sincs az egyik újszülött kislány, a fiatal, jól kikozmetikázott anyuka – tele csillogó ékszerekkel – tápszert kér. Formás teremtés, kiegyensúlyozott alkat, hogy-hogy máris tápszerre szorulunk? Mosolyogva, kissé hamiskásan néz rám. Főlírom, mert ha én nem, megszerzi máshonnan. Hetek múlva mondja egy szomszéd, rokon (nehéz lenne itt néha kiigazodni, hogy ki kicsodának a kicsodája?), hogy hát megy „dolgozni”, benzinkút mellé, a kamionosok közé. Próbálok nem belegondolni a részletekbe. A sokat tudó védőnő, akivel együtt dolgozom, mondja, hogy a futtatott lányból nem egyszer feleség lesz, és másik – talán fiatalabb – leányzó immár a fiatal családot tartja el – mindenki tudtával.

De van, hogy a tápszerhez a nagyboldog apuka ragaszkodik. Nehogy már éhezni kelljen az ő fiának! Ilyenkor nagyon gyorsan kiváltják a TAJ-kártyát, amely amúgy is gyorsan meglesz, mert hát kell a segélyhez.

[*Látlelet*]

Hazai szociológiai kutatásokból ismerős az a kialakult helyzet, miszerint a cigány férfiak szoronganak attól, hogy mi lesz, ha nem tudnak megfelelni belső társadalmuk elvárásainak, nem tudnak föllépni mint családfenntartó, kereső, és ezért túlkompenzálnak, erőszakosak, így-úgy bizonyítani akarnak. A Cserei utca 3. nyomorúságos otthonai előtt az aszfalton azért áll egy sötét színű Mercedes, jaj, annak, aki ide merne parkolni! Védőnőm egyszer odaállt:

- Ki állt ide? – zengett a kérdés.
- Én! – szólt Joli jó hangosan, lesz, ami lesz.
- Na jó, magának addig a húsz percig szabad! – jött a jóváhagyás.

Én sem a ház előtt állok meg, és világosan látogatom kis pacienseimet; vélem, hogy így a gyerekek és az asszonyok már messziről megismernek. Esetleg a kutyák is. Csak afféle zsebkutyák vannak, azok viszont izgágák, beviszik őket, ha látják a közelgő doktort, nehogy gond legyen.

Hamar elhíznak, különösen az asszonyok. „Bánatszír”? Kevés mozgás, vastagon bevitt kalóriák. Az édességeknek nagy a vonzereje. A látvány errefelé étvágyat alig gerjeszt, de néha kifejezetten étvágygerjesztő illatok csavarodnak ki egy-egy résznyire nyitott ajtón-ablakon. Levonom a következtetést: főzni azt tudnak, ha van miből.

Kávészás nyomai itt-ott föllehetők, tömény ital, bor nem nagyon. Sört isznak, mert hát az olcsóbb. Ámde boldog-boldogtalan fújja a füstöt, cigizik. Valami olcsóbb, esetleg hangzatos nevű fajtát szívnak, a krónikus hörghurut ismert tüneteit produkálva. A férfiak különösen. Kimennek a gangra, utcára, ha van udvar, akkor oda. Szoptató asszonyoknál is előfordul néha, hogy cigarettáznak, talán néha isznak is. Tudjuk, hogy nagy pszichológiája van a dohányzásnak. Arra gondolok, talán azért is füstölögnek, mert így „valakinek” látszanak, ez nekik is jár „legalább”.

Van egy jellegzetes újszülöttkori állapot, a magzatialkohol-szindróma. A jellegzetes arckifejezés alapján – majdnem, mint a Down-kór – fölismerhető. A várandósság alatt rendszeresen fogyasztott alkoholtartalmú ital okozza. Egyszer nekem is előállt az a helyzet, hogy láttam az újszülöttön az árulkodó jeleket, de tanácstalan voltam. Az iskolázatlan anyuka mindig egy másik asszonnyal jött – általában szeretnek többedmagukkal jönni, mert így nagyobb biztonságban érzik magukat –, aki szintén nem tűnt nagyon olvasottnak. Mondjam vagy ne mondjam? Ha mondom, megbántódik és elmegy, ha nem mondom, akkor megfosztom még az elvi lehetőségétől is, hogy legalább legközelebb egészségesebb gyermeket szüljön. Végül is elmondtam nagy jámboran, óvatosan, kevés szóval, barátsággal. Mégis megbántódott, el is ment. És persze tagadta, hogy életében akár egy kortyot is leengedett volna a torkán.

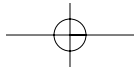
Nem egyszer hallom, hogy sok cigánygyerek születik, majd meglátjuk, hogy előbb-utóbb többen lesznek, mint a többi Magyarországon élő nép. Nem ismerem a rájuk vonatkozó morbiditási, mortalitási statisztikákat – bár bizonyára készültek ilyenek –, de az a benyomásom, hogy a cigány közösségben alacsonyabb a várható élettartam. Nem látom az időseket. A nagyszülők is ötven körül vannak. A családi tragédiákat, haláleseteket sokszor elmondják, még a temetések miatt iga-

zolást is próbálnak kérni, és biztos nem esik jól, ha ez elmarad. Tehát bár tényleg nagyobbak látni a szaporaságot, de mintha a halálozás is jelentősebb volna. Van egy fölfogás, miszerint a cigánygyerekek sok mindent kibírnak, ellenállóbbak például a fertőzésekkel szemben. Nem ezt tapasztalom. Jóval több cigánygyereket kezelek tüdőgyulladással, mint nem cigányt; a gyógykezelés is sokszor drágább ilyenkor, mert többnyire más antibiotikumra van szükség. Az allergia is több. Nem csoda, hiszen az egészségtelen lakás melegágya az allergéneknek is. Ennek meg az a vége, hogy rendszeres gyógyszerezésre szorulnak; az alacsony jövedelem miatt meg jogosultak lesznek közgyógyellátásra.

Nem is olyan ritka, mint az ember gondolná, hogy a csecsemő leesik innen-onnan, mondjuk az ún. pakolóasztalról. Mivel az Országos Mentőszolgálat gyermekrohamkocsiján is dolgozom – de hívnak is néha-néha ismerős gyerekhez – látok ilyen eseteket. Petényi professzornak, a most II. számú gyermekklinika valamikori igazgatójának tulajdonítják azt a mondást, hogy „előbb-utóbb minden gyerek valahonnan lepottyan”. Láttam már koponyatörést, súlyos állapotot az idegrendszer sérülése következtében, és nemegyszer – gondolom az őrangyalok figyelmes munkájának köszönhetően – sérülésmentes kimenetelt. De mintha ilyen baleset csak az iskolázott, tehetős családoknál fordulna elő. Vajon másutt nem történik ez meg? Nem tudom, de már arra is gondoltam, hogy történik bizony, csak nem merik elmondani, csak ha már nagy a baj. Utókövetkezmények? Ügyetlenebb gyerek? Gyenge iskolai előmenetel? A szociális körülményekre vezetik vissza, fény nem derül rá. Persze ha epilepsziás lesz a gyerek, erre is kell gondolni, mint kiváltó okra.

A nagyobbak, ha már nagyon elégük volt az iskolából, sűrűn jelentkeznek igazolásért. Mondanak ezt-azt, lázat, hasmenést; olyasfélét, amit a rendelőben nem lehet ellenőrizni. Mondom is nekik néha: aki nem tanul, az a tanultat fogja szolgálni, a tanult fog neki parancsolni egy életen át. Ilyenkor nincs válasz, esetleg jön egy kamaszos vigyor. Elmennek. Legalább arra a napra kaptak egy igazolást, hogy orvosnál voltak. Megértem én, hogy a kudarcot, amely minden nap utoléri a gyereket, azt nehéz elviselni, és kibúvót keres; ki így, ki úgy. Otthonról persze nem kap segítséget. Mert otthon is gyakran és egyre gyakrabban mit lát? A munkanélküli apa vagy az édesanya – talán épp mindkettő – otthon ténfereg, esetleg tíz óráig föl sem kel. Akkor miért is kell neki nyolcra bemenni és átélni a nem tudás, fölkészületlenség következményeit az iskolában? Aztán persze megpróbál az élet más területén dicsőséget, vélt dicsőséget keríteni magának. Cigi, valami ital, kábítószer. Mert hát ez a bizonyítani akarás nagyon látszik például a hazai közlekedésben, ha ezek az iskolázatlan, a szó eredeti értelmében neveletlen gyerekek kicsit nagyobbakká válnak, áthágják a talán általuk is többé-kevésbé ismert szabályokat, hogy megmutassák, lám ők milyen bátrak, van valami, amiben ők is kiemelkednek, különbek a többinél.

Péntekenként enyém az esti rendelés. Hét óra tájban csörren a telefon. Női hang szólal meg, azt állítja, hogy az egyik tévéből hív, érdeklődik az iskolai erőszakról. Igen, iskolaorvosi tevékenységet is vállaltam, szüleim pedagógusok voltak

[*Látlet*]

(úgy mondom: mindkét oldalról). Viszont pedagógus-szülő-tanuló viszonylatában nem tudok semmi, a telefonáló számára hasznosíthatóról beszámolni, ha csak arról nem, hogy jelen esetben a hír hiánya a jó hír – remélem.

– De ha már beszélünk, akkor engedje meg, hölgyem, hogy megjegyezzem – fogok bele a mondanivalómba –, javaslom, hogy inkább a saját főnökeit kérdezze meg az elszaporodó erőszak okairól! Igen, a műsorszerkesztőket, akik gondoskodnak arról minden nap, hogy legalább két olyan film peregjen le, amelyben az egyik ember válogatott, sokszor irreális módszerekkel üti agyon a másikat – pénzért! – Viszonthallásra! – fejezem be nyilvánvalóan udvariatlanul, és leteszem a telefont.

Igen, a televízió nevel. Micsoda felelősség, micsoda felelőtlenség! A televízió hőskorában, hamar fölismerték ennek jelentőségét. A kemény politikai propaganda mellett a Széchenyi-féle gondolat – kiművelt emberfők – is érvényesült. Színházi közvetítés, magyar(!) filmek – színész óriásokkal –, no és a „Ki mit tud?”, ahol ugyan a nép szórakoztatta önmagát, a különböző kategóriákban azonban jobbnál jobb tehetségek tűntek föl. Sokan az előadóművészi pályán maradtak, karriert csináltak. Nem tudom mi lett a sorsa annak az alacsony termetű, igen tehetséges cigányembernek, akivel – igen jó érzékkel – betanították Karinthy: „Nem mondhatom el senkinek...” kezdetű versét. Akkor nagy sikere volt, vajon mi lett vele? Nem tudom.

Muzsikus ismerősöm (sok éve az Operaház zenekarában fuvolázik) mesélte egykoron, hogy egy nemzetközi verseny – amelyet több kategóriában rendeztek meg – szünetében figyeltek föl egy csodálatos hegedűszóra. Kerestek, kutattak, és rátaláltak az egyik hangolószobában a művészre. Egy fiatal cigányprímás állt előttük:

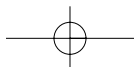
- Te így tudsz hegedülni?! Miért nem játszol csak klasszikus zenét?
- Ezt élvezetből csinálom – volt a válasz –, de azért többet fizetnek.

Van egy-két cigány családom, akikkel kifejezetten jóban vagyok. Kérdezem egyszer úgy mellékesen, hogy „mi leszel, ha nagy leszel?”, az egyik nagyobbacska fiút. Mond valamit.

– Hát a muzsika? Tudsz valamilyen hangszeren játszani? – kérdezem. Az anyuka rögvést közbevág:

– Jaj, azt már nem! Az apja hallani sem akar arról, hogy a gyerekek „bazseváljanak”!

Egykoron egy politikai szórakoztató művész mondása volt, amikor a cigányokról esett szó: „Nem adhatunk mindegyiknek egy hegedűt!” Igaz, de mégis kár, hogy sikerült a sokaknak szóló zenei világot is – mondjuk így – globalizálni. Amit ma zenének neveznek, az leginkább terméketlen ipari zajnak, zakatolásnak hallatszik annak, aki még földerül, ha visszaénekelhető magyar nóta vagy igazi cigányzene dallama kanyarodik a fülébe. Lehet az elmés készülékek által dróton vagy anélkül közvetlenül a fülbe bömbölő hangcsordát elfütyülni, dudorászni vidáman, ballagva egy csöndesebb utcán vagy kinn az erdőben? Számptalan zenei tehetség kallódik így el, vagy zuhan bele a villanyáram által az élvezhetetlenségig fölerősített zenebonába! A komolyzenét játszó nagyzenekarokban is szép számmal muzsikál cigány legény, asszonyka. Azt mond-

ják róluk, hogy inkább fültre (fülből, hallás után) játszanak; veleszületett tehetségek. Inkább a karmesterrel van a baj: mert hát ők mennek a maguk belső ritmusa szerint, nehezebben alkalmazkodnak. Másként érzik, más dallam szól a fülükben. De mégis megtalálják a helyüket az életben, becsülettel dolgoznak; valakik. A bajok újratermelődnek, ha – mondjuk – a kis cigány gyerekekben meglenne a tehetség, de a szülők nem látják biztosnak a gyerek jövőjét a zenei pályán. Igazuk is van – sajnos. Elveszőben egy kultúra. A kézműves szakmák kiveszőben vannak, vagy már ki is vesztek. Majd fölszívja az ipar, a kereskedelem vagy a városi infrastruktúra valamely bugyra.

A NAGYMAMA

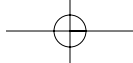
A Nagymama általában két gyerekkel állít be a rendelőbe. A srácok szépen köszönnek, a kicsi igen jellegzetes, kissé elnyújtott hangon, de pöszén mondja „ccsoókolom!” A „cs” inkább „cc”. Tiszták, ápoltak. A Nagymamán vasalt, tiszta a ruha, idősödő haja jól fésült, beszédét az elülső egy-két fog hiánya nem zavarja. Jól esik neki, ha a beteg gyerek állapotát úgy beszéljük meg, mintha már mindketten előre tudnánk a gyógykezelés mikéntjét, szinte jóváhagyja javaslatomat, a fölírt gyógyszert. A kisfiú érkezéskor az ölembe ül, megköszöni a kis matricát vagy az apró kis ajándékot, amit kap. Ezek mindenféle adományok, kivetett, kiszolgált játékok, játékdarabok. Az óvodáskorúak igen hálásak minden apróságért. A nagyobbak – főleg a lányok – szívesen fogadnak kifestőt, rajzolókat. Ezeket a gyógyszerkereskedők ügynökei (vigéceknek mondjuk őket) hozzák. Az apróbb dolgok egy részénél – ravaszul – ott csücsül vagy a cég jelképe, vagy utalás egy-egy gyógyszerre, hátha azt rendeli majd legközelebb az orvos! A Nagymama nevelte kislegény az „én” óvodámba jár, ha meglát, mosolyog, már messziről integet az óvodai egy-egy látogatáskor.

A Nagymama a két gyereket egyedül neveli. A szülők tartósan távol vannak, úgy tudjuk dutyiban. A családi zűr vitte őket oda. Hogy a csemeték nem kerültek állami gondozásba, az a Nagymamának köszönhető. Magához vette őket, keres rájuk. Nemcsak rendesen öltözteti a fiúkat, de tanítgatja is őket. Nevel. Óvodába, iskolába járnak, és jó példa van körülöttük.

Nem egyedi, hogy az idősebb asszony átveszi a vezetést, magára vállalja a család irányítását.

A SZÍNTÁRSULAT

A „színtársulat” igen népes család. Csak a tizennyolc év alattiak vannak vagy tízen, köztük egy szülőpár, akiknek csöppsége is bekerült abba a fél se szoba konyha-fürdőszoba-wc egyveleg lakásba, amely az utóbbi napokig otthont jelentett számukra. Van köztük totyogó, kissé nagyobb kamasz, az anyuka nagymama is egy személyben. No meg az az újszülött is ott sírdogál a családban, akinek a szülei is még a fiatalkorúakhoz tartoznak. Legutóbbi találkozásunkkor a legidősebb férfi munkába járt, dolgozott. Mindent egybevetve akár kamaraszínház is kitelne belőlük. A sok kisebb-nagyobb csemete többnyire egymást köhögi össze, gyakran kell őket az őszi-téli szezonban láto-

[*Látlelet*]

gatnom. A nagyobbak kinn csavarognak, vagy a kertben rúgják a labdát. De annak most vége. A telek egy nagyobb építkezés tervezett területévé vált. Az építetőnek kell gondoskodnia az ott lakók elhelyezéséről. No, itt valahogy „gondoskodtak”. A máltaiak egyik családthonában kaptak új otthont a kerületben. A költözködés legnagyobb zűrzavarában a legkisebb, a háromhónapos unoka beteg lett. Már az új helyen tudtam csak megvizsgálni, és rögvest kórházba küldtem tüdőgyulladás gyanújával.

A család nagy létszáma miatt az otthonba való beilleszkedésük bizony kérdéses. Itt komoly házirend van. Porta, jól fölkészített és elhivatott családgondozók, akik mindjárt „el is kaptak”. Figyelmesen kérdezték, hogy mit tudok a családról. Igazság szerint viszonylag keveset, majd a védőnő többet fog mondani róluk. Itt amúgy másfél évig maradhatnak, ha minden rendben megy. Fizetni is kell az ottlakásért. Nem szeretetotthon. Igen, ez is pedagógia.

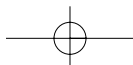
N É V M Á G I A

Már régóta föltűnt, hogy az ifjabb cigánynemzedék alig-alig jut klasszikus magyar keresztnévhez. És valóban! Kevés a János, Sándor, László, Júlia, Katalin vagy mondjuk az Aranka, esetleg Mária. Annál inkább mosolyog be a rendelő ajtaján bibliai nevet viselő, mint Dávid, Dániel, Noémi, Ádám és Éva. De nem ezek a nevek vannak többségben. A sport világára kacsintva szép számmal találkozunk Ronaldóval, de a Rafael sem ritka, de mindenek fölött vezet a fonetikusán írt Jenifer. Tártok tőle, hogy a nevek az otthonokban csücsülő televízió közvetítette műsorok „segítségével” jut eszébe a kevésbé olvasott szülőpárnak. Talán a nagymama is beleszólt? Az a benyomásom, hogy a névnek valamiféle mágikus erőt tulajdonítanak, amely meghatározza a csemete sorsát. Védi, nélkülözésmentes, nyugodt életet biztosít a számára? Sikert és gazdagságot nyújt, mint egy filmbéli történet gazdag, mindenkit legyőző, vonzó mesehősnének? Mondhatnánk, hogy babona. De ha a főszereplő – mondjuk a film csúcspontja felé – megfordul a fürdőszobájában, fésülködik, és haját, sőt fogat is mos, akár nevelhet is. De a babona azért ott bujkál a cigányasszonyok szoknyája körül. A kicsik csuklóján nemegyszer föltűnik egy piros, vastag cérnából font karszalag. Kérdezgetve felőle kiderül, hogy valamiféle védelmet, gonosz szellemeket távoltartó feladattal csomózzák a csöppség kis mancsára. Már mindjárt a születés után, még a keresztelő előtt.

Mondják, de még soha sem mertem „kipróbálni”, a csatnai Szűz Mária emlegetése babonás félelemmel tölti el őket, ha fenyegetésként kerül szóba: „...Majd megver a csatnai...” Úgy tudom, hogy búcsújáró hely az a Csátka. Az ott látogatható Szűz Máriát nagyon tisztelik.

INDOKOLATLAN MENTŐHÍVÁS

Nem is tudom, talán nem is mindig indokolatlan, csak hát ha orvost akarnak kihívni, gyakran azt az utat választják, hogy kihívják a mentőt. Sokan tudják már, hogy van gyermekeknek gyermekmentő is. Sőt azt is, hogy mit kell mondani, hogy kijöjjön a mentő: „Elszürkült, nem vesz levegőt, rángatózik.” Nincs az az esetfölvevő a tele-

fon másik végén, aki el ne indítaná azonnal a rohamkocsit. A személyzet – köztük magam is – gyakran sejtí, hogy hova és milyen körülmények közé megy; utalok az előzőekben említett jellegzetes nevekre vagy az éppen megadott utcanévre. Aztán ott ül a gyerek mosolyogva a kis fürdőkádjában, és eszeget valamit. A nagymama is boldog, mert ő „elintézte”, hogy a kis unokáját mégiscsak lássa orvos. Igen, az ilyesmi többnyire hétvégén fordul elő, amikor csak ügyelet van. Az ügyeletnek vagy nem tudják a telefonszámát, vagy sokszor hosszan cseng ki („nem veszik föl” – mondják), vagy egyszerűen csak jobban bíznak a rohamkocsi orvosában. Sajnos arra viszont nem gondolnak, hogy ez alatt az ellátási idő alatt lehet, hogy várnak a hungaricumnak is tekinthető gyermekmentőre egy súlyos esetrél. Nem tudom, van-e hivatalos statisztika, de az a benyomásom (kivonuláskor halljuk a rádiót), hogy a riasztások harmada nem indokolt. Persze korántsem minden hívás cigánycsaládtól érkezik. „Teendő vaklárma esetén” volt az egyik tétel annak idején a mentővizsgán. De mit mondjak a mosolygó nagymamának? „Nem volt indokolt a mentő kihívása, tessék kifizetni az árát?!” Gyermekorvosként kezelhetetlen a helyzet.

PALOTÁS

Körülbelül tíz éve fut az Országos Mentőszolgálat irányítása alatt gyermekrohamkocsi. Újabban az ún. „randevúelv” koncepciója szerint egy mentőorvossal olyan személyautó igyekszik – az autópályán akár 200 km/órával – a bejelentett helyszínre, amelyben minden felszerelés megtalálható, ami a rohamkocsiban van – tehát a legmagasabb szintű ellátást azonnal meg lehet kezdeni –, annak érdekében, hogy a nagy autót lehetőleg csak indokolt esetben kelljen indítani. Ez amolyan földérítő is egyben. Ésszerű megoldás.

Rosszul levő kisgyermekhez hívják a gyerekMOK-ot (MOK: mentőorvosos kocsi). A megadott cím szerint érkezve egy városszéli, többszintes, jellegzetesen túldíszített házhoz érnek. A kertben többmillió nagykerekű autó, mondják terepjárónak is, de terepen nemigen látni, annál inkább a városban foglal el tiltott helyeken parkolva némi aszfaltfelületet. Mondják, hogy még a rend őrei sem merik büntetni őket, ha nincs külön parancsban. Nem akarnak fölöslegesen papírozni, támadástól tartanak? Ki tudja?

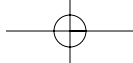
Az orvosnő és a gépész (sofőr és ápoló egy személyben) bezörgetnek. A pompás palota földszintjén vagy nyolc purdó kerül elő.

- Ki a beteg? – kérdezik
- Ez is meg az is – mutogat az asszony, aki velük van.
- De hát mi egy nagyon beteghez jöttünk! – szól a gépészünk.

Előkerül egy meglehetősen kaptos, nagydarab cigány ember, és fenyegetődni kezd.

– Mi az, hogy nem akarják a gyerekeket megvizsgálni?! – zeng az emelt hangú mondat.

Nagy nehezen az asszony rámutat egyre, mint a legbetegebbre. Szemmel látható, hogy – szerencsére – egy csemete sem szorul intenzív ellátásra, egyértelmű,

[*Látélet*]

hogy a mentőhívás indokolatlan volt. A nagydarab ember ki-be járkal, a hangulat egyre feszültebb. A magabiztos, sok éve a pályán levő doktornő a legbetegebbnek bemutatott gyereket kezdi vizsgálni, a hangulat ettől függetlenül tovább romlik. Fenyegetés is elhangzik, hogy a többi hurutos gyerek vizsgálatára is sor kerüljön, nem törődve azzal, hogy a legmagasabb szintű ellátásra fölkészített mentőegységnek esetleg máshol lenne dolga.

A rutinos gépész hívja kifelé a doktornőt, de ő még kitart – bízva az orvosi (már rég elveszett) tekintélyben. Így hát a gépész – észelve, hogy a ház emeletén még nagy számban vannak, nem tudni hányan és milyen szándékkal – maga megy ki, szól rádión, hogy fizikai támadás fenyeget a helyszínen. Visszamegy, és mostmár a doktornő is elindul kifelé. Az udvaron vannak, amikor a rend őreinek érkezése már nemcsak hallható, hanem látható is. Érthető megkönnyebbülést érez a gyerekMOK személyzete. A jól felszerelt kommandósokat látva a bennlevők stílust váltanak, erősen. Mindenki ártatlan és jó szándékú. A rendőrök azonban a házat, a nagy autót, sőt annak gazdáját is ismerősként veszik szemügyre, azaz csak vennék, mert a helyzet kialakulását végső soron kiváló nagydarab emberünk az első szirénahangra eltűnik, mint a kámfor.

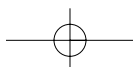
Sokszor bizony nehéz eligazodni a szándékon is. Olykor az a kérdés, hogy a mentőegység a helyszínen lássa el a gyereket, ne vigye kórházba, mert a család szétszakítását érzik; saját közösségükben nagyobb biztonságban érzik magukat és a gyereket, gyerekeket is. De máskor az ijedség miatt még a helyszíni vizsgálatot is időpo-cséskolásnak tartják, hiszen nem mindig világos előttük a megjelenő orvos szerepe. Ilyenkor nem elég a fonendoszkóp látványa, csak az infúzió bekötésekor lesz érthető, hogy a gyermek már otthonában hozzájut ahhoz az ellátáshoz, amelyet majd a kórházban folytatnak.

KÜLFÖLDI MUNKA

A talpraesettebb, élénk tekintetű, elszánt apukák egyszer csak közlik, hogy most egy darabig nem jönnek a gyerekek a rendelőbe, mert a családfő elmegy dolgozni külföldre, és megy vele a család is. Ahogy kiveszem szavaikból, nyelvet nemigen tudnak, mindig van egy szervező, aki kalauzolja őket. Az egyik család visszajött darab idő múltán egy jó kiállítású autóval. Szemet is szúrt. Az iskolában szóvá tették, hogy ha már ilyen szép autóval járnak (Audi), akkor miért így-úgy öltözik a gyerek, miért nem fizet be valamit, meg ez meg az. De mindenképp magabiztosabban jönnek vissza. Nem kevé-lyen, de határozottabban. A gyerekektől megkövetelik, hogy megköszönjék, ha kapnak egy-egy apróbb játékot, matricát, kis képet. És a gyerek távozáskor szépen el-köszön, és még a toroknézéshez használt lapoc alkalmazását is megbocsájtja.

SUMMA SUMMÁRUM

Köztudomású, hogy Magyarország mai területe valamikor nagyobb volt. A zöld Kárpátoktól a kék Adriáig változatos volt a táj. Hegyek-völgyek adták az értékes nyers-anyagokat, a folyók a bőséges vizet, az ennivalót a mezők és a földek. A tengeren ke-

reskedni lehetett; a Kárpát-medencében termett enni-innivaló ízletes és tápláló, amelyet szívesen láttak másutt is. Az itt lakók azonban nemcsak tájanként, vidékenként voltak változatosak, hanem a kultúrájuk is sokszínű volt, és sok tekintetben az is maradt. A világ legtöbb országában a főváros mindig más, mint az ország. Tudjuk például, hogy Párizs nem Franciaország, más. Így van ez nálunk is. És napjainkban Budapesten látható a legjobban, hogy a régóta itt együtt lakó népek kultúrája hogyan keveredik, kavargó, ha egy közös kultúrába görgeti őket a kemény sors.

László Gyula óta tudjuk, hogy a magyar két lépésben vetette meg lábát itt, hogy talpával érintve a szívébe foglalja a hont. A már itt élő szláv népek biztonságos megélhetést, államot kaptak; a germán nemzetségek a Kárpát-medencei történelem során a hódítók miatt megfogyatkozott dolgos kezeket kellett hogy pótolják, többnyire uralkodók által szorgalmazva. De hozták magukkal a nyugati Krisztus-hitet is. Ezeréves távlatból nézve a szokást-hitet-hagyományt szigorúan védő diaszpóralakók asszimilációja csak a legutóbbi időktől indult meg – a hit megtartása vagy elhagyása mellett. A cigány nép – úgy tanítják – Indiából indult el. Mikor, miért? Nem tudjuk. De azt igen, hogy a Kárpát-medencei kultúrának ők is részesei, úgy, mint az előbb említettek. Rájuk is az jellemző, hogy igen sokáig erősen tartották szokásaikat, hagyományaikat. A vándorlás, a muzsikaszó és a kézművesség keretei adták saját világukat. Az elmúlt ezer év bábeli kulturális zűrzavarában a hagyományörzés a cigány nép fennmaradását segítette, amelyben ott volt a kártyavetés, de ott volt egy más gondolkodás szerint fonódott erkölcsi világ is. Az ezért-azért ide-oda barangolás nyilván nem kedvezett termelésnek, természetnek vagy tenyésztésnek. A fafaragó megkapta bérét, ha eladta áruját (teknő, fakanál), a vonó is előcsalogatott egy kis megélhetéshez valót, aztán a kerek megoldatott, a vándorlás folytatódott. Azt is mondják, hogy a cigányasszony a gyerekének befejezetlen esti mesét mond. Nincs vége, csak abbahagyja, majd holnap gurul tovább a mese kereke. Vándor nép. De most nincs mese! Ebben a vándorlásban másokkal együtt ők is eljutottak egy olyan új világba, ahol fontosabb, hogy az egyik hasonlítson a másikhoz, mint hogy eltérjen tőle. Öltözködj, egyél-igyál, tanulj úgy és azt, mint a másik. Tanulj annyit, amennyit a munkádhoz elvárnak; azt tanuld, amit elvárnak, és ne azt, amihez tehetséged volna! Ezt kell, azt nem szabad. Ha valaki művelt és tehető családba születik, akkor sok minden könnyen érthető számára. Ha ezt meg azt megtanulod abból neked ilyen-olyan hasznod lesz. Ott a kézzel fogható eredmény. Ha ezt meg azt megteszed (vagy nem teszed), és a másik is így tesz veled, akkor neked is jobb lesz (avagy rosszabb). A kölcsönösség elve igazán csak megtapasztalva érthető, tanulható meg. És mindig érezni kell, hogy ha én simogatok, akkor engem is simogatnak, ha én ütök, akkor engem is ütnek, ha elveszem a másét, akkor elveszik azt, amiről azt gondolom, hogy az enyém, mert velem együtt született, mint a szabadság. Az alkalmazkodást is tanulnunk kell, ez nyilvánvaló.

A korábban bemutatott nagymama unokája az óvodában ebbe tanul bele. Ha szerencséje lesz, akkor majd olyan iskolába fog járni, ahol nemcsak oktatnak, hanem nevelnek is. A nevelés fontosabb, mint az oktatás.

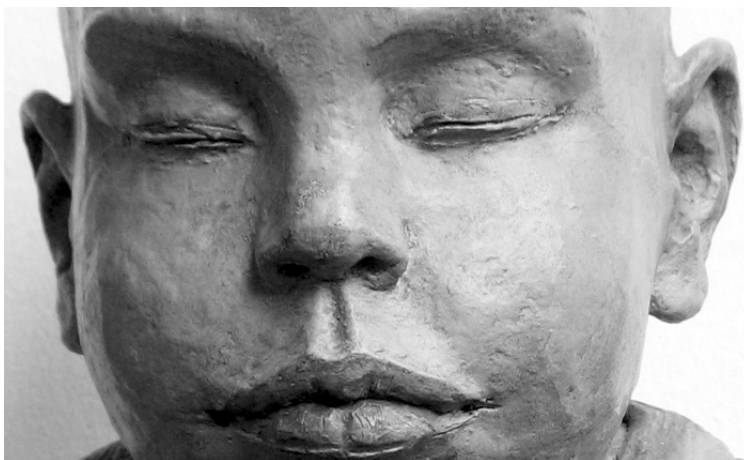
[*Látlelet*]

Az egyetemen a pszichiátriagyakorlat-vezetőnk hívta föl akkoriban a figyelmünket: amint az emberiség ösztudása egyre nagyobb és nagyobb lesz, úgy nyílik szét viszont egyre jobban az egyes emberek közötti tudás spektruma. Ma már csak keveseknek van osztályrésze abban, hogy a humán és reál tudományok legfrissebb megállapításai között képesek legyenek eligazodni. A morál sem elemezhető másképpen; itt sem nevezhető szűknek a skála. A morál is koronként változik. Ma mind a morál, mind a tudás bizonyos széles körűen hangoztatott keretek között evez, amelyet alapvetően az ember alkotta jog és az alkalmazott gazdasági elvek határoznak meg.

Kézfenekvőnek mutatkozna, hogy azt mondjuk: cigány honfitársaink beilleszkedése egyedül a mentális és morális képezhetőségen múlik. Különböző közigazgatási technikákkal (pénz helyett tankönyv, ruha, lakás, ne adj' Isten élelmiszerjegy) kell kvázi kikényszeríteni az iskolai tanulást, ahol az oktatáson kívül gondos nevelés is zajlik. Mit teszünk azonban majd akkor, ha korunk továbblép egy más jogi és gazdasági környezetbe? Hiszen úgy érezzük, úgy érezhetjük, ha ez bekövetkezik, kezdhetünk újra mindent – előlről.

Segítséget csak az objektív jogtól, azaz a természetjogtól kaphatunk. A Tízparancsolat igazságai adottak, mint a fizika törvényei. Ember megismerheti, de soha meg nem változtathatja azokat.

Két vagy több különböző kultúrájú népet összeolvasztani nem szabad, nem is lehet, mert tragédiába torkollik. Lehet viszont alaposan – a leglényegét megismerve – egy-egy nép sajátos műveltségét úgy elsajátítani, hogy az a tudás már képes legyen az adott sajátos gondolkodásmódon keresztül az alapvető morális és mentális ismereteket elváró és magára nézve is elfogadó népet a meghatározó közösséghez közelebb vinni. Megbocsáthatatlan hiba volna azonban, ha a segítő kéz az új tudás ajándékával egy időben a bátorított nép hagyományos, de egyben egyetemes értékeit rombolná le.

Benedek